

Wam de Moor

"Vestdijk lezen, levenslang"

Een gesprek met Els Schrover over de Vestdijk-leeskringen

Sinds een aantal jaren kent de Vestdijkkring, bedoeld om het werk van de grote meester te bestuderen en onder de aandacht van het publiek te houden, een aantal leeskringen. Een van die leeskringen is de kring Zuid-Veluwe gesticht door dezelfde die ook, nu al weer meer dan twintig jaar geleden, het initiatief nam tot de oprichting van de Vestdijkkring: Ria den Hartog-Albers. "Wij gebruiken zelf die benaming Zuid-Veluwe nooit hoor. Dat is vooral om in de mededelingen van de Vestdijkkring de ene leesclub van de andere te kunnen onderscheiden. Want er zijn er in totaal vijf, verspreid over het land." Aldus Els Schrover, het jongste lid van deze kring. In het nieuwste nummer van de *Vestdijkmededelingen*, daterend van augustus 1992, schrijft een ander lid van deze kring, Margo Klijn, over *Ivoren wachters*, terwijl de Rotterdamse leeskring haar gezicht laat zien in een betoog van Saar Bessem over 'John Updike, Victor Slingeland en hun psoriasis'. Welk verband dáár tussen bestaat, moet de lezer zelf maar eens bekijken!

De leeskring Zuid-Veluwe bestaat ruim zeven jaar. Ria den Hartog vond dat het oude ideaal van de Vestdijkkring, namelijk om door gezamenlijk het werk van de bewonderde auteur te lezen het inzicht te vergroten, een beetje verloren was gegaan in de officiële festiviteiten zoals de jaarlijkse dag in Harlingen met lezingen, de Anton Wachterprijs en de regelmatige produktie van de Vestdijkkroniek. Voor haar oproep -ze woont zelf in Heelsum- vond Den Hartog gehoor bij de leden die samen deze leeskring gingen vormen.

Wie zijn er zoal lid? Een leraar Nederlands, een psycho-analyticus, een echtpaar van wie de man met de rechtbank heeft te maken, een huisarts, een secretaresse, een onderwijzeres, af en toe een paar studenten, maar dat wisselt dan nogal en die komen als gast. Els Schrover weet niet van iedereen wat hij als beroep heeft: "Daar kom je eigenlijk pas achter wanneer je bij de mensen thuis bent en ze wat van hun eigen achtergrond laten zien." Zelf is Els Schrover literatuurwetenschapper. De leeftijd van de leden ligt tussen de veertig en zestig, er zijn iets meer mannen dan vrouwen. Gemiddeld komen acht van de twaalf leden naar de avonden toe. Allemaal drukbezette mensen en daarom heeft men ook geen vaste avond in de week, maar wisselt per keer de dag. En men doet dat om de twee tot drie maanden. Zeg dat er vier à vijf keer per jaar leesavond is.

Hebben jullie een leeskringleider?

"Nee. Als we gelezen hebben is er altijd wel iemand -niet altijd dezelfde- die zegt: Wat doen we de volgende keer? Dan meldt zich ook iemand aan die een inleiding over het betreffende boek wil verzorgen. En we houden zo'n beetje samen in de gaten of iedereen aan de beurt is geweest. De gastheer of gastvrouw is nooit degene die de inleiding houdt, dat spreekt haast vanzelf, dat zou een dubbele belasting zijn.

Is er ook geen informele leider?

Ja, nu ik erover nadenk, is het toch wel zo dat er een paar mensen zijn die ietwat leiding geven. Ria zorgt er altijd voor dat de post rondgaat, en als er een is die ons af en toe tot de orde roept, zou ik het eerst denken aan Gerrit-Jan (Kleinrensink). Binnenkort komen we voor het eerst na de vakantie bij elkaar. En ik weet nu al, dat het gesprek wel eens wil gaan verschuiven, met name in de pauze na de inleiding, en dan is hij het die zegt: zullen we maar weer eens verder gaan? Hij is ook vaak gespreksleider, in de trant van: ik stel voor dat we nu eerst dit of dat.

Wat is jullie formele doel?

Dat ligt in een soort verdieping - het gaat om mensen die allemaal Vestdijk als hun favoriete schrijver beschouwen - van het inzicht, en dan de inzichten delen met anderen. Het is een eerbewijs aan Vestdijk, absoluut, al hoeft een individueel lid uiteraard geen pure bewonderaar te zijn. Ik zelf heb een nogal moeizame relatie met Vestdijk, ik vind hem zo volstrekt niét aardig, dat ik grote moeite heb om tot alles uitsluitende adoratie over te gaan. Maar je kunt niet anders dan zijn schrijverschap bewonderen. En het is altijd zo dat je door de analyse van goede romans steeds meer te bewonderen aantreft. Maar mijn favoriete schrijver is hij nog altijd niet en daarin ben ik de uitzondering in onze kring. Ik verbaas me dan over de warmte waarmee andere kringleden over hem spreken, ik krijg dat niet gedaan. Ik vind hem vooral genadeloos in zijn beschrijving van zichzelf. Daar zit een grote eerlijkheid en oprechtheid in die te waarderen is, maar ik mis de mildheid; het mededogen ontbreekt volledig in de boeken. Dat valt me op in de teksten die ik lees en wekt bij mij weerstand.

En dan bedoel ik niet Vestdijks cerebraliteit. Thomas Mann, een van Vestdijks grote voorbeelden, kun je zeker ook een heel intellectualistische schrijver noemen, maar wat daar voortdurend opvallend aanwezig is, als thema, in de beschrijvingen, in de structuur van de boeken, is dat mededogen, het plezier om te vertellen dat dingen goed gaan. Naast de grote eerlijkheid die Mann bezit. Die combinatie maakt voor mij een schrijver dierbaar.

Hoe gaan jullie te werk?

Gek hè, ik merk nu ik met je praat, dat wij zomaar allerlei beslissingen hebben genomen die tot gewoonten hebben geleid. De eerste keer waren we met een boek bezig, dat was *De Ziener*, en naar aanleiding van dat boek was er iemand veel aan het woord; dat was ik zelf, ik had er een bepaalde structuur in gezien die in het boek dat we voor de volgende keer hadden gekozen, *Een Alpenroman*, ook veelbelovend leek, en toen vroegen ze mij daar een inleiding over te houden. Zo ging dat door. Kwamen er anderen die een bepaalde belangstelling hadden, dan leidden die de volgende keer in.

Hoe verloopt de voorbereiding?

De keuze van het werk is nogal willekeurig. We wisselen graag af. We hebben wel eens poëzie van Vestdijk gedaan, al was het alleen maar, omdat het nogal een klus is als voorbereiding op de avond een hele roman te lezen. Als je de avond afsprekt zie je daar niet tegenop, maar wanneer de twee maanden voorbij zijn, gaat ineens dat boek aankloppen, en is het soms te veel bij alles wat je al hebt aan werk en gezin. Dat was aanleiding om een tijdje poëzie te lezen, maar het bleek een nadeel dat dan de analyse al gauw technisch wordt. In zo'n situatie gaan toch de universitaire mensen een beetje domineren; en dat kan wel voor een keer, maar daar willen we toch geen gewoonte van maken.

Normaal gesproken lees je, als je zelf geen inleiding verzorgt, de roman één keer. En dan zet ik wel wat dingen in de kantlijn. Wat mij opvalt is, dat ze het te bespreken werk echt allemaal gelezen hebben. Daar kun je als inleider op rekenen.

Die inleidingen zijn heel verschillend. Allemaal zijn het liefhebbers en de meesten hebben het hele oeuvre van Vestdijk gelezen. Dat heb ik niet, dus voor mij is het bijna altijd nieuw wat we gaan lezen. Dan hebben ze er dikwijls boeken bij met foto's, bijvoorbeeld toen we *Ierse nachten* lazen foto's van Ierland die er bij passen en tijdens het lezen van *Een Alpenroman* een plaatje van het hotel Der Goldne Ochse. Sommigen zoeken het echt in biografische details, foto's, reisbeschrijvingen, laten veel zien en rondgaan, terwijl ze vertellen hoe Vestdijk bezig was met het betreffende boek. Mensen als ik hebben geleerd om een roman in structuren te analyseren en dat is ook wel eens leuk om te doen. Trouwens, dat verschil in aanpak maakt het voor mij zo boeiend. Je merkt dat sommige mensen heel invoelend lezen en vooral nagaan hoe ze staan tegenover bepaalde personages. En daar komen altijd heel boeiende gesprekken uit voort. Omdat je, zo gauw je je verstandhouding tot de personages moet motiveren, er weer stukken tekst bij neemt. Iedereen weet altijd te vinden wat hij bedoelt, en dan komen andere mensen met andere passages uit dezelfde tekst. Zo wordt het toch weer een structurele analyse.

Als je een goede analyse maakt is dat invoelend lezen altijd wel een deel daarvan; je geeft je rekenschap van je beleving van het verhaal en de wijze waarop de personages zich volgens jou gedragen. Welke stukken in de tekst manipuleren jou zó, dat je dit of dat personage aardig of vervelend vindt?

En waar reageert men het meest op?

We houden ons duidelijk bezig met de inhoud. Dat veel inleiders zich op het leven richten, zoals ik zei, is in bepaalde opzichten begrijpelijk. Wanneer je de *Gestelse Lieder* leest, ga je natuurlijk naar die periode in Vestdijks leven kijken. Maar men doet het ook vaak bij interpretaties, dan komt Vestdijk als persoon om de hoek kijken. Ze zijn ook allemaal al in Harlingen geweest en hebben in het huis gekeken.

Vooraf met de ontwikkelingen en gedragingen van de personages zijn we veel bezig, daar doet iedereen gemakkelijk aan mee, en je verwijst zonder moeite naar de tekst. Gerrit-Jan heeft ooit een vergelijking getrokken met Brakman. Wim heeft fragmenten uit *Het wezen van de angst* behandeld. En dan zie je dat mensen later wel eens teruggrijpen naar zo'n inleiding. Essayistiek en poëzie blijven in waardering overigens achter bij de romans.

Komt elk lid tot zijn recht?

Afgemeten aan de trouw waarmee men komt, denk ik: ja. Ook het feit dat iedereen zijn inleiding houdt, zegt mij dat ieder zich op zijn gemak voelt. Het aardige van de kring vind ik dat je zelfs bij de voorbereiding al aan de anderen begint te denken, zo van: daar zal hij wel dit van vinden of zij dat. Ja, je kent elkaar langzamerhand zo goed. Je krijgt bewondering voor de manier waarop de anderen reageren.

Er is ontstaan binnen de groep een verwachting van wat bepaalde leden kunnen inbrengen. Zo weten we dat Margo (Klijn) een scherpe kijk heeft op een personage. Weer anderen raken meer morele aspecten aan. Wij - Wim en ik, Gerrit-Jan - worden aangesproken op ons structurele inzicht. Maar we zijn wel naar elkaar toegroeid. De meest invoelende lezers zijn ook structureel gaan denken, en de structurenzoekeurs hebben het invoelen opgenomen in hun leeswijze. En ook op een andere manier zijn we naar elkaar toegroeid. Ik heb eens een inleiding moeten houden in de School voor Wijsbegeerte in Leusden. Daar kwamen ze allemaal naar toe, de hele leeskring van onder en boven de Veluwezoom! En als je meer dan zeven jaar zo met elkaar bezig bent, ja, dan denk je: dat geef ik nooit meer op, daar beleef je vriendschap aan. Dat wordt dus levenslang Vestdijk. Met groot plezier."
